

MARK ANLÄGGNING

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. Målsättning
2. Skötselplan
3. Lekplats
4. Räckan/staket
5. VA
6. Planteringar
- 6.2 Perenner
7. Träd
8. Bekämpning av skadedjur
9. Hårdgjorda ytor
10. Klotterskydd
11. Stenytor

(Se även eventuellt underhåll i produktbladen från leverantörerna)

1. MÅLSÄTTNING

Denna skötselinstruktion skall vara ett hjälpmedel för att erhålla en väl fungerande anläggning med en så liten arbetsinsats som möjligt. Genom att följa en skötselplan erhålles en kontinuerlig utveckling av anläggningen även om personalen växlar.

En ny trädgårdsanläggning är arbetskrävande, men om en ökad arbetsinsats accepteras under de första fem åren, utvecklar anläggningen sig snabbt, de planterade växterna etablerar sig väl och trädgården blir vacker och lättskött.

När anläggningen nått en god utveckling minskar skötselbehovet eftersom växterna hjälper till att hålla undan ogräset. Det gäller nu att genom lämpliga åtgärder se till att buskar, träd och övriga växter bibehåller sin livskraft och inte blir förvuxna.

En trädgård är levande, den utvecklas och förändras alltid. Det gäller därför att hela tiden leda förändringarna i rätt riktning.

2.Skötselplan

Vår

Lekplats (Tillsyn minst varje vecka)

Räcken/staket

Acodrain-rännorna

Spolning av Spill och dagvattenledningar

Planteringar

Hårgjorda ytor (Asfalt, kullersten. Betongplattor mm)

Klotterskydd

Sommar

Lekplats (Tillsyn minst varje vecka)

Höst

Lekplats (Tillsyn minst varje vecka)

Räcken/staket

Sandfång dagvattenbrunnar

Acodrain-rännorna

Planteringar

Hårgjorda ytor (Asfalt, kullersten. Betongplattor mm)

Klotterskydd

Vinter

Lekplats (Tillsyn minst varje vecka)

Övrigt

Se respektive område för mer information angående skötsel.

3. LEKPARK

- Schema för tillsyn, underhåll och besiktning upprättas. Protokoll förs vid tillsyn av lekplatsen.
- Tillsyn skall göras minst varje vecka
- Underhåll varje säsong eller vid behov.
- Se till att personalen är utbildad och informerad vad gäller ansvar och befogenheter.
- Om felaktigheter upptäcks på redskap som kan orsaka skada vid användning. Ska tillträde för allmänheten förhindras tills felet är åtgärdat.

I samband med tillsyn och underhåll finns det några viktiga punkter som skall kontrolleras

- Bultar och skruvar skall kontrolleras och efterdras vid behov. Dessutom ska det kontrolleras om det saknas någon bult/skruv. ETT TOMT HÅLL SIGNALERAR EN SKRUV SAKNAS.
- Lekredskapen ska vara fast förankrad
- Målning: Kontrollera ev uppkomna angrepp/skador. Åtgärdas vid behov
- Använd alltid tillverkarens original reservdelar
- Rörliga delar kontrolleras och smörjs vid behov. Mellan rörliga och fasta delar får det ej förkomma klämceller/skärställen.
- Soffor: kontrolleras om de är trasiga eller fula. Ommålning eller byts ut.
- Platsgjutet gummigranulat se materialförteckning angående drift och skötsel från Sureplay.

4.Räcken och staket av smide

- Upptäcks fel på räcken/staket och risk för personskada föreligger, skall allmänheten förhindras tillträde tills felet är åtgärdat.
- Ytskiktet på räckena/staketen kontrolleras engång per år, våren. Vid behov bättringsmålas dessa.
- Tvågånger per år görs en övergripande kontroll på räckena/staketen. Vår och höst. Räckenas funktion kontrolleras och åtgärdas vid behov. Detta för att minimera risken för personsador.

5. YTTRE VA

Skötselinstruktioner

- En gång per år, hösten, kontrolleras sandfång i dagvattenbrunnar. Vid behov rengörs sandfången genom slamsugning.
- Två gånger per år, höst och vår kontrolleras Acodrain-rännor och rensas vid behov.
- Dränbrunnar kontrolleras vartannat år.
- Lövsilar för takvatten rensas vid behov.
- Spill- och dagvattenledningar bör spolas 1 gång per år.

6. PLANTERINGAR

Vårarbete

Planteringsytorna rensas från skräp, grenar m m. Jorden kultas och en första ogrärensning för säsongen görs. Döda och skadade grenar och kvistar sågas eller klipps bort. Planteringar besiktigas varvid döda växter noteras för nyplantering.

Gödsling

Gödsling sker i april-maj under de fem första växtsäsongerna. För att förhindra brännskador bör gödslingen efterföljas av regn alt. bevattning. Om jordanalys saknas görs gödsling enligt nedanstående schema:

År 1: 2 kg/100 m²

År 2: 4 kg/100 m²

År 3-5: 3 kg/100 m²

Jordförbättring

Detta görs vart tredje år för att förbättra kvaliteten i jorden. Ett 5 cm tjockt lager fuktig torvmull, kompost eller barkmull strös ut som toppdressing.

Bevattning

OBS! Delen av anläggningen som ligger på ett valv. Där gäller högre krav på att bevattning utförs erforderligt under torra perioder!

Varje vecka under vegetationsperioden kontrolleras om växterna visar tecken på att lida av torka. Vid bevattning skall vattnet tränga ned ordentligt till rötterna, s k "rotblöta" eftersträvas. Som riktvärde gäller ca 25 l vatten per buske.

Ogräsbekämpning

Ogräsbekämpning är särskilt viktig då anläggningen är ny, eftersom ogräset kan försvaga och konkurrera ut de planterade växterna innan de hunnit etablera sig. Genom att hålla de planterade växterna i så god hälsa och livskraft som möjligt får ogräset svårare att hävda sig.

Ogrärensning sker 1 gång/månad under växtsäsongen, där första rensningen görs i samband med vårarbetena och sista ingår i höstarbetena.

Vid behov kan ytterligare någon rensning behöva göras. Endast mekanisk bekämpning företas.

Marktäckning

För att minska behovet av ogräsbekämpning täcks planteringsjorden vart tredje år med bark, flis eller torvmull i ett lager på ca 10 cm. När marktäckningen sker måste jorden vara fri från svåra rotoogräs, t ex kvickrot, kirskål eftersom dessa klarar att växa igenom täckningen.

Puts

Alla vilskott från förädlade buskar klipps bort.

Kalkning

Detta gör 1 gång/säsong under höst - förvår på otjälad och snöfri mark.

Om jordanalys saknas gäller ca 10-15 kg/100 m².

Höstarbeten

Planteringar och rabatter skyfflas och krattas rena från ogräs och skräp. I de flesta fall lämnas löven kvar på jordytan eftersom detta innebär en förbättring av jorden. Döda och skadade växtdelar skärs bort. Planteringarna kontrolleras och döda växter noteras för kompletteringsplantering.

Beskärning

Beskärning av buskar görs för att buskarna skall utvecklas väl, inte bli förvuxna och gamla i förtid, samt för att erhålla riklig blomning. Genom regelbunden bortgallring av gamla grenar bibehålles busken i god växt och behåller sin naturliga form.

När en gren skall avlägsnas skall den alltid tas av så långt nere vid marken som möjligt eller också i en grenklyka. Döda och skadade grenar skall alltid avlägsnas. Försök att undvika att lämna tappar och stumpar kvar eftersom dessa är en inkörsport för rödvårtssjuka.

Man skiljer på **uppbyggnadsbeskärning** och **underhållsbeskärning**.

UPPBYGGNADSBESKÄRNING

Uppbyggnadsbeskärning behöver i allmänhet inte ske efter plantering. Tillse endast att busken får en harmonisk form och att felriktade grenar avlägsnas.

UNDERHÅLLSBESKÄRNING

Underhållsbeskärning sätts in efter 3-5 år och utförs med 3-5 års mellanrum. Den består i att gallra ut enstaka gamla och felriktade grenar så att luft och ljus kommer in i busken.

Det är viktigt att inte avlägsna för mycket ur busken på en gång, eftersom busken då kan börja växa för kraftigt med mängder av veka skott, s k vattenskott.

Bärbuskar skall gallras varje år för att ge ljus och luft till bären för att dessa skall utvecklas väl.

6.2 PERENNER

Under vårarbetet skärs vissna delar på perennerna ned och det döda växtmaterialet finfördelas t ex med trimmer jämnt över ytan som jordförbättring.

Misspdydande vissna blommor och blad tas bort var 3-4 vecka. Vissa växter med dekorativa fröställningar putsas ej.

I samband med höstarbetet läggs ett lager löv, ev. också granris, över perennerna som täckning över vintern.

Perenner skall delas efter behov för att de skall hålla sig unga och friska. Detta kan behövas vart femte år.

7. TRÄD

Vårarbeten

Öppen jord rensas från ogräs, skräp och dylikt samt luckras. Träden besiktigas, varvid döda träd noteras för nyplantering. Skadade och döda grenar avlägsnas. Skador på träden skärs rena.

Stora skador kan bestrykas med ympvax. Uppbindning av träden kontrolleras och justeras, så att banden inte sitter för hårt eller för löst. Banden tas bort efter 3-5 år när de inte längre behövs.

Gödsling

Gödsling görs i april-maj under de första fem växtsäsongerna. För att förhindra brännskador bör gödslingen efterföljas av regn eller bevattning. Om jordanalys saknas görs gödsling efter nedanstående schema:

År 1: 2 kg/100 m²
År 2: 4 kg/100 m²
År 3-5: 3 kg/100 m²

Jordförbättring

Ett 5 cm tjockt lager fuktig torvmull, kompost eller barkmull strös ut som toppdressing vart tredje år.

Bevattning

OBS! Hela anläggningen ligger på ett valv, det ställer högre krav på att bevattning utförs erforderligt under torra perioder!

Detta sker under torrperioden då träden visar tecken på vattenbrist. Vid bevattning krävs ca 50 l/träd för att vattnet skall tränga ner ordentligt till rötterna.

Ogräsbekämpning

En öppen ring jord kring träden krävs för att dessa skall kunna utvecklas optimalt. Ogräsrensning sker 1 gång/månad under hela växtsäsongen. I de fall träden står i gräsmatta är det viktigt att gräset kantskärs ordentligt så att trädens jordyta inte minskar efterhand.

Marktäckning

Vart tredje år täcks jorden med bark, flis eller torvmull i ett lager på ca 8 cm för att minska behovet av ogräsbekämpning.

Puts

Stam- och rotskott skärs bort en gång under vegetationsperioden.

Kalkning

Detta görs 1 gång/år under höst - förvår på otjälad och snöfri mark. Om jordanalys saknas gäller ca 10-15 kg/100 m².

Höstarbeten

Öppen jord kring träd rensas från ogräs och skräp samt luckras. Skador på träden noteras för behandling.

Beskärning

Genom väl utförd beskärning undviks senare bryt- och fläckskador, ökas växternas livslängd, motverkas för tidigt åldrande, påverkas blomning och fruktsättning samt håller träden i god växt.

Om träd sköts med lämplig beskärning när de är unga behövs färre ingrepp i det uppvuxna trädet. Sårytorna blir små och trädet har lättare att övervinna behandlingen utan risk för rötangrepp.

Man skiljer på uppbyggnadsbeskärning och underhållsbeskärning. Uppbyggnadsbeskärning görs varje år under de första åren, under det att underhållsbeskärning endast behöver företas med 3-5 års mellanrum.

UPPBYGGNADSBESKÄRNING

Svaga, felriktade grenar klipps bort vid stammen, likaså eventuella tappar. Om toppskottet är oproportionerligt långt kan det kortas in något för att få bättre balans i kronan. Även övriga grenar kan kortas in något om de är för långa.

Följande 3-4 år sköts trädet regelbundet med varsam beskärning varvid särskilt tillses att trädet får en rak stam, att toppskottet inte konkurreras ut och att grenvåningarna blir välplacerade.

Grenar som går inåt i kronan eller som sitter alltför tätt avlägsnas, likaså torra eller skadade grenar. En gren som skall vara kvar men som växer för tvärt uppåt kortas av genom att man klipper strax ovanför en nedåtturriktad knopp. Det nya skott som då växer fram riktas då ut från stammen.

Spetsiga grenvinklar skall alltid undvikas, eftersom sådana grenvinklar med tiden kan orsaka att träden fläks sönder.

Det är viktigt att under de första åren skydda träden mot skador på stammen, eftersom barken då ännu är tunn och ömtålig. Vid gräsklippning och snöröjning skadas träden lätt nere vid marken och detta kan senare orsaka rötangrepp med lossnande bark och nedsatt kondition som följd.

UNDERHÅLLSBESKÄRNING

Prydnadsträd

Underhållsbeskärning går i stort sett ut på att se till att trädet inte får dubbeltopp, att lövverket är luftigt, att nya grenvåningar släpps fram med välriktade grenar samt att torra och skadade grenar och kvistar tas bort.

Beskärning skall endast göras när det är nödvändigt, då all beskärning kan utgöra inkörsport för sjukdomsangrepp.

Viktigt att tillse att vatten inte kan tränga in i trädet vid grenklykor och vid avsågade grenar.

Regelbunden kontroll av träden skall göras så att man i tid ser sjukdomsangrepp, torra grenar som kan falla ner och orsaka skador, felriktade grenar som växer inåt eller skaver mot andra samt skador från snö och vind som måste åtgärdas.

Fruktträd

Fruktträd beskärs annorlunda än andra träd eftersom frukten hos dem är det väsentliga.

Grenarna ska vara fästade med så stor vinkel som möjligt mot stammen. Kronan skall vara ljus och luftig för att solen skall komma åt frukten och för att minska risken för svampangrepp.

8. BEKÄMPNING AV SKADEDJUR OCH SJUKDOMAR

Allmänt

Allvarliga angrepp av sjukdomar och skadedjur är inte så vanliga i välskötta anläggningar. Genom att hålla växterna i god kondition, välja rätt sorter av växter samt regelbundet kontrollera och avlägsna sjuka och angripna växtdelar behöver i de flesta fall inte några kemiska preparat användas.

Vid besprutning med gifter mot skadedjur dödas inte bara de parasiter som man vill bekämpa utan även nyttiga djur.

VANLIGT FÖREKOMMANDE SKADOR

Gnagskador

Detta förhindras genom att unga fruktträd och andra utsatta sorter förses med skydd av plastspiraler runt stammen.

På utsatta ställen där angrepp ofta förekommer kan man bli tvungen bespruta särskilt utsatta växter med avskräckningsmedel, vilket gör att djuren inte tycker att det smakar gott.

Bladlöss

Bladlusangrepp förekommer vissa år rikligt. Normalt behöver och skall man inte använda kemiska medel. Kallt vatten som sprutas med tryck på växterna brukar försvaga bladlusangreppen.

Blom- och grentorka (Monilia)

Äppelträd, plommon, körsbär m fl träd kan angripas av denna sjukdom. Den yttrar sig så att hela grenar helt plötsligt vissnar mitt i sommaren, frukten skrumprar och ruttar på trädet. På vissa träd utsöndras hartzklumpar från barken.

Bekämpningen är svår. Renlighet under träden, bortplockning av smittade grenar och frukter fördröjer sjukdomen. Angripna grenar skärs in till frisk ved.

Rödvårtssjuka

Detta är en sjukdom som från att tidigare varit ej svaghetsparasit, d v s mest angripit redan försvagade växter, nu under senare år blivit aggressiv och även angriper växter som har goda förhållanden. Sjukdomen visar sig genom att växten får tätt sittande mönjeröda knotttror längs grenar och stammar.

Sjukdomen bekämpas bäst genom att hålla rent och luftigt i buskar och träd, inte lämna tappar vid beskärning samt ge växterna så goda livsbetingelser som möjligt. Angripna delar skärs bort, varvid man går in en bit på den friska veden. Bränn upp det avskurna riset.

9. HÅRDGJORDA YTOR

Vårarbeten

Asfalt och betongplattor sopas rena från grus, papper och annat skräp. Grusytor städas från papper och skräp och jämnas till. Fall för vattenavrinning kontrolleras. Skador i asfalt besiktigas och noteras för senare reparation. Plattor som förskjutit sig justeras efter tjällossningen.

Städning

Städning sker kontinuerligt under hela året så att ytorna hålls rena.

Ogräsbekämpning

Grusytor rensas från ogräs 1 gång/månad i samband med att planteringsytor rensas.

Påfyllning

Grus påfylls på grusytor vart femte år till 3-5 cm tjocklek.

Höstarbeten

Skador i asfalt, ojämnheter i plattor och kantsten noteras för justering och lagning.

10, Klotterskydd

Vid klotterbortagning avlägsnas klotterskyddet. Återskyddas med 2-3 lager AGS 3502 med torktid emellan.

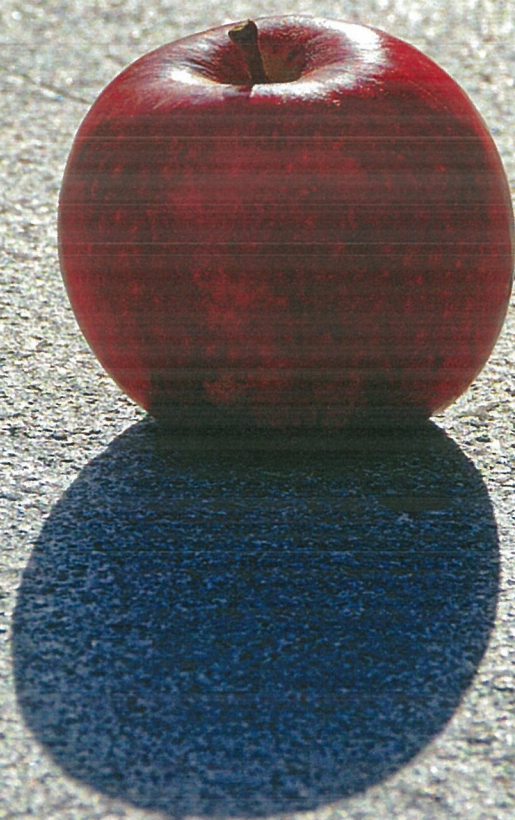
Klotterskyddet görs om var femte år. Kontakta leverantör enligt produktbladet. Nästa omläggning våren 2019.

SKÖTSELMANUAL NATURSTEN

Natursten är ett tåligt material som normalt inte kräver något underhåll. För att en stenläggning ska fungera krävs en överbyggnad som klarar de belastningar som kommer att uppstå under konstruktionens hela livslängd. Noggrant läggingsarbete och en löpande översyn under tiden därefter med korrigerande av små uppkomna skador garanterar en långlivad beläggning som blir bara vackrare ju mer den används.

Skötselmanual för natursten

Fogar

Fogmaterialet mellan de enskilda stenarna är en liten del av den totala överbyggnaden. Fogen håller ihop beläggningen och fördelar lasten över hela ytan. Därför måste även fogen vara dimensionerad för sitt ändamål. Fogarna i stensatta ytor är viktiga att kontrollera under markbeläggningens första år. Kompletterande fogfyllnad behövs ofta när stenen sätter sig. Maskinell sopning med sugande renhållningsfordon bör undvikas de två första åren för att inte fogen ska gröpas ur. Vid maskinell borstning bör man se till så att borstarna inte vinklas ner i fogen så att den gröps ur. En bristfälligt fylld fog leder till att stenar lossnar och ogräs får fäste.

Rengöring

Natursten kräver förhållandevis lite underhåll. En bra regel är att använda vanligt vatten så långt det är möjligt. Kom bara ihåg att högtryckstvätt kan skada fogarna. Syror och salter skadar lätt stenmaterialet och bör därför undvikas. Speciellt kalksten och marmor är mycket känsliga för sura medel. Fogbruket skadas också av syra. Tvål, såpa och Allrent är oftast nog och kan användas utan skador på stenen. Såpa och tvål ger speciellt marmor och kalksten ett bra ytskydd utan att täppa till porerna.

Ogräs

Ogräs kan bekämpas med många olika metoder. I naturstensytor är fogarna ofta rätt breda och trycket från ogräs är därmed högre jämfört med t ex betongstensbeläggningar. Besprutning med bekämpningsmedel medför miljöproblem och det är därmed sällan tillåtet i offentliga miljöer. Upphettning med ånga, gasollåga eller infraröd strålning är effektiva metoder, men bör användas med försiktighet så att inte stenen eller omgivande växtlighet tar skada. Mekaniskt slitage från fordon, fotgängare och cyklister är den vanligaste och viktigaste ogräsbekämpningen. Otrafikerade ytor som refuger, skiljeremisor och ytor runt stolpar och gatumöbler är vanligtvis de värst drabbade områdena. Där är det dagliga slitaget obefintligt. Förebyggande åtgärder är därmed det mest prioriterade vid nyanläggning av dylika ytor.

Fläckborttagning

Det lättaste sättet att åtgärda mindre fläckar är vanligen att byta ut eller vända på de drabbade plattorna eller stenarna. Till en början kan man särskilja den nya stenen, men efterhand får den samma patina som den befintliga och smälter in i miljön.

Stenens känslighet för fläckar varierar. Stenens täthet och stentyp, d v s om stenen är av silikat-typ (granit, skiffer) eller karbonatsten (marmor, kalksten) avgör hur mottaglig den är. Även färg, textur, ytbearbetning och stenyntans allmänna tillstånd påverkar rengöringen.

- Vid all fläckborttagning gäller det att vara snabbt ute. Annars riskerar man att det fläckande ämnet tränger ner i stenen. Så länge fläcken ligger på ytan är den lättare att avlägsna. Välj alltid enkla metoder framför kemikalier. Prova först fläckborttagningsmedlet på en liten yta. Extra svåra fläckar på flammade ytor kan tas bort med gasolbrännare. Arbeta alltid utifrån och in mot fläckens mitt för att undvika spridning av fläcken.

Pastaförfarande är den mest skonsamma rengöringsmetoden om man måste använda lösningsmedel. Blanda lösningsmedlet med ett absorberande pulver, t ex krita, bentonitlera eller potatismjöl, till en tjockflytande välling. Denna läggs på fläcken och får torka varefter det torra pulvret borstas bort och ytan eftertvättas med vatten. Vid behov upprepas behandlingen.

- Efter fläckborttagning får den rengjorda ytan ofta en avvikande färg och lyster mot omgivande sten, beroende på att den rengjorda ytan inte har rätt porfyllnad. Den behandlade ytan kan mättas med såplösning för att uppnå en djupare lyster.

Klotterskydd, klottersanering

Murar och olika vertikala ytor är attraktiva för klottrare och kan klotterskyddas. Offerskydd, dvs skydd som följer med vid klottersanering, bör i så fall användas. Det finns vaxbaserade och polysackaridbaserade offerskydd. Kontakta professionella klottersanerare.

Fläckborttagningstabell

Fläck	Avlägsnas med
Cementbruk	Härdat bruk är mycket svårt att avlägsna. Prova att skrapa bort det och slipa för hand med fint vattenslippapper eller stålull. Polerade ytor är svåra att återställa.
Fett / olja	Fläckarna torkas torra med papper och tvättas sedan med såplösning eller pH-neutralt allrengöringsmedel. I andra hand prova aceton/thinner med försiktighet. I sista hand ren bensin i pastaform.
Gummimärken	Skrapa, sudda eller torka bort. Tvätta därefter med såplösning eller neutralt rengöringsmedel. I sista hand prova terpentin.
 Lim	Limrester skrapas eller torkas bort. Tvätta med såplösning om limmet är vattenbaserat. Till lösningsmedelbaserat lim använd T-sprit. Thinner eller aceton kan prövas med försiktighet.
 Märkpennor	Tvätta med såplösning eller neutralt rengöringsmedel, torka med papper. I andra hand T-sprit med papper eller i pastaform. Thinner eller aceton kan prövas med försiktighet.
Plastfärg	Plastfärg är mycket svårt att avlägsna när den härdat. Den måste därför torkas bort som färsk i kombination med vatten. Härdad färg kan skrapas bort med rakblad efter att man applicerat färgbort-tagningsmedel. Vatten + kaustik soda kan lösa färgen, men kan skada andra material.
Olje-, lackfärg	Fläckarna skrapas eller torkas bort. Tvättas därefter med såplösning eller neutralt rengöringsmedel i kombination med papper. I svåra fall prova terpentin med papper eller i pastaform. Vid behov eftertvättning med ammoniak i vattenlösning.
Rost	Rostfläckar är mycket svåra att avlägsna. Oxal syra i vatten är enda alternativet, men ger lätt frätskador.
 Stearin	Ta bort mesta möjliga genom att skrapa med kniv. Tvätta med såplösning eller neutralt rengöringsmedel. Alternativt kan frysspray användas. I andra hand användren bensin i pastaform.
Sprayfärg	På polerade ytor prova högtryckstvätt och stensåpa. För flammade ytor använd gasollåga.
 Te	Tefläckar är svåra att få bort. Tvätta med såplösning eller neutralt rengöringsmedel. I andra hand T-sprit och i svåra fall blekning med Klorin eller motsvarande. Detta kan dock ge etsningsskador.
Tejp	Limrester skrapas eller torkas bort. Tvätta med såplösning eller neutralt rengöringsmedel. Thinner eller aceton kan prövas med försiktighet.
Tuggummi	Använd frysspray och skrapa därefter bort.
Urin	Tvätta rent med såplösning eller neutralt rengöringsmedel.